A KATEDRA SZOLGÁLATÁBAN: KECSKÉS PÁL

JANCSÓ ANDRÁS – DARABOS ÁDÁM

Kecskés Pál (1895–1976) mint a Római Katolikus Központi Hittudományi Akadémia (a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karának elődje-utódja) dékánja az 1967/68-as szemeszterben *(PPKE HTK Levéltár)*

A neoskolasztika terjedése a 19. század végétől kezdve mélyrehatóan befolyásolta a magyar egyházi gondolkodást. Az egyik legjelentősebb képviselője Kecskés Pál (1895–1976) katolikus pap, egyetemi tanár, filozófus, a magyar filozófiatörténet méltatlanul ritkán idézett szerzője. Mindennek ellenére Lánczi András úgy látja, hogy „Kecskés Pálnak több hallgatólagos tanítványa van Magyarországon, mint Lukács Györgynek”.[1] E hallgatólagos tanítványok (egy részének) fontos megnyilvánulása volt 2025 májusában a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kara, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Vallás és Társadalom Kutatóintézete, valamint az Aquinói Szent Tamás Társaság – melynek alelnökeként is tevékenykedett – társszervezésében megvalósult konferencia. A konferencián elhangzott előadások bővített és szerkesztett változatát tartalmazó kötet – mely reményeink szerint az idei évben megjelenik – a magyar filozófusközösség fontos adósságát hivatott törleszteni, hiszen az első többszerzős és átfogó munka fog megszületni Kecskés jelentőségéről. Jelen tanulmány egyfajta előszó is kíván lenni e megjelenés alatt álló kötethez, másrészt pedig vázlatosan szeretné felvillantani Kecskés Pál sokrétű munkásságának egy izgalmas részletét: társadalomfilozófiájának alapjait, valamint ehhez kapcsolódóan az oktatásról megfogalmazott gondolatait. E szempontok összekapcsolása azért indokolt, mert Kecskésnél a társadalomfilozófiai és pedagógiai kérdések ugyanabból az emberképből következnek. Az ember egyszerre személyes méltósággal rendelkező egyén és közösségre rendelt lény, ezért a társadalmi rend és a nevelés feladata sem választható el egymástól. A társadalom helyes berendezése a közjó, az igazságosság és a szeretet érvényesülését kívánja, míg a nevelés feladata, hogy az embert képessé tegye e rendben való felelős részvételre. A tanulmány ennek megfelelően nem Kecskés teljes életművének bemutatására vállalkozik, hanem annak érzékeltetésére, hogy társadalomelméleti és oktatásról szóló gondolatai miként illeszkednek a keresztény bölcseleti hagyományba, s miért lehetnek ma is figyelemre méltók.

KECSKÉS PÁL ÉLETÚTJA ÉS SZELLEMI PÁLYAKÉPE[2]

Kecskés Pál 1895-ben született Hajdúböszörményben. Jeles érettségit követően Esztergomban és Bécsben tanult, 1917-ben szentelték pappá. 1920-tól a fribourgi egyetemen tanult, ahol bölcsészdoktori címet szerzett. 1926-ban Serédi Jusztinián hercegprímás szertartóvá és levéltárossá nevezte ki. Az egyetemi katedrát

1 Lánczi András: Kecskés Pál: A bölcselet története főbb vonásaiban. *Kommentár*, 2011/1. 37–38.

2 A tanulmány egyes részei angol nyelven az alábbi helyeken jelentek meg: Ádám Darabos: Pál Kecskés (1895–1976) = *Theologians on Modern Politics*. szerk. Ádám Darabos – András Jancsó, Batthyány Lajos Alapítvány, Bp. 2024. és András Jancsó: A Philosopher Priest's Thoughts on Education: The Social Theory

1928-ban foglalta el, ahonnan negyven év töretlen szolgálat után a II. számú filozófia tanszék vezetőjeként vonult nyugdíjba. Egyetemi pályafutása során két tanévben (1938/39 és 1943/1944) is elvállalta a budapesti egyetem hittudományi karának dékáni feladatait. Ahogy nyugállományba vonulásakor fogalmaztak: „Kecskés professzor mindig ugyanaz marad, hűséges, szerény munkás szolgája annak a hivatásnak, amelyet az egyetemi katedra jelent."[3]

Kecskés Pál tehát ízig-vérig egyetemi ember volt, munkássága a teológia és a filozófia területére fókuszált. A legelején idézett mondat Lánczi professzortól akkor érthető, ha tudjuk, hogy Kecskés legjelentősebb munkája a közel 600 oldalas *A bölcselet története főbb vonásaiban* című egyetemi hallgatóknak szánt filozófiatörténeti munkája volt, amit a korszak kiemelkedő filozófusa, Brandenstein Béla is elismerő szavakkal méltatott: „Kecskés nagyértékű teljesítménye fontos szükségletet kielégítő, jelentős gazdagodása tudományos irodalmunknak."[4] Tankönyve, amelyen „átszűrődik a nevelői, tanítói szemlélet" (Lánczi András), generációk számára nyújtott biztos bevezetést a filozófiatörténetbe. Emellett kiemelendő számos munkája közül a természetjogról szóló tanulmánya, amelyben a különböző természetjogi hagyományok áttekintése mellett a természetjog egyetemes értelmére kívánja felhívni a figyelmet.[5] Széles látókörét és történelmi léptékű bölcsességét pedig jól példázza a már-már korát megelőzve, 1934-ben publikált *Faj és vallás* című írása, amelyben a náci Németország faji vallásának éles kritikáját nyújtja, rámutatva, hogy „az a vallás, amelyben az ember foglalja el Isten helyét, a józan ész előtt már értékét is vesztette".[6]

ízig-vérig egyetemi ember volt

Kecskés gondolkodását meghatározta – a XIII. Leó pápa 1879-es *Aeterni Patris* enciklikája nyomán kibontakozó – neotomizmus. A neotomizmus nemcsak valami elmúlt, régi mesterséges újjáélesztési vállalkozása volt, hanem Aquinói Szent Tamás gondolkodásának segítségével kísérelt meg válaszokat adni egy új kor új problémáira. Amikor Kecskés gondolkodását próbáljuk vázolni, nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy munkássága a neotomista filozófia naprakész továbbfejlesztését tűzte ki célul.[7] E vállalkozás szorosan kapcsolódik Kecskés azon meggyőződéséhez, hogy a neotomizmus a modern filozófia irányzatai közül a *philosophia perennis*, azaz az örök érvényű filozófia eszméjét képviseli. Ebből fakad az is, hogy bár a neotomizmus jelentős hatást gyakorolt gondolkodására, ez nem korlátozta őt egy szűk filozófiai iskola határai közé, hanem bátran és magabiztosan ismerte és használta a filozófia gazdag hagyományát.

TÁRSADALOMFILOZÓFIÁJÁNAK ALAPVONÁSAI

Kecskés társadalomfilozófiáról vallott nézetei legbővebben *A keresztény társadalomelmélet alapelvei* című 1938-ban megjelent művében találhatók meg, amelyben a neotomizmus mellett a 19. és 20. század nagy pápáinak – XIII. Leó és XI. Piusz – társadalmi enciklikái is éreztetik hatásukat. Ebben a művében Kecskés arra vállalkozik, hogy a klasszikus keresztény filozófián belül Szent Tamás hagyományára épülő társadalomképet mutasson be, és ezáltal válaszokat adjon kora társadalmi problémáira. Ennek középpontjában a társadalmi igazságosság eszméje áll, amely a társadalom tagjai számára természetjogi követelmény. A társadalmi igazságosság azonban Kecskés felfogásában nem létezhet *társadalmi szeretet* nélkül. A szeretet és az igazságosság végső soron kölcsönösen feltételezik egymást, és a két érték együttműködése biztosítja a társadalmi élet harmóniáját.

---

of Pál Kecskés. *Hungarian Conservative Online*, 2025. május 10. <https://www.hungarianconservative.com/articles/philosophy/education-pal-kecskes-christian-social-theory>. Rövid életrajzát lásd: Darabos Ádám – Jancsó András: Kecskés Pál (1895–1976). *Kommentár*, 2024/2. 12. valamint Makky György: Kecskés Pál = *Magyar Katolikus Lexikon*. 6. köt. szerk. Diós István – Viczián János, Szent István Társulat, Bp. 2001. 424.

3 Zemplén György: Kecskés Pál professzor köszöntése. *Teológia*, 1968/4. 259–260.

4 Brandenstein Béla: Kecskés Pál: A bölcselet története főbb vonásaiban. *Katolikus Szemle*, 1934/2. 125–126.

5 Kecskés Pál: Természetjog. *Magyar Szemle*, 1940/5.

6 Kecskés Pál: Faj és vallás. *Teológia*, 1934/4.

7 Fila Béla: In memoriam Kecskés Pál = Kecskés Pál: *A bölcselet története*. Szent István Társulat, Bp. 1981.

Kecskés Pál művei:
A keresztény társadalomelmélet alapelvei (1938), *Az ember lelke* (1943) és *Az erkölcsi élet alapjai* (1967)

Kecskés azt állítja, hogy a természetjog fogalmát – amely számára is a társadalmi élet egyik alapelve – Aquinói Tamás határozta meg kritikai igénnyel, s elmélete mindmáig irányadó a keresztény jogfilozófiában. Azt a keresztény gondolatot, miszerint az erkölcsi törvények az ember szívébe vannak írva, később a természetjogi gondolkodók következetesen továbbfejlesztették. A racionális ember könnyedén felismeri, hogy a társadalmi élet rendjének biztosításához szükséges feladatok elvégzése erkölcsi érték. Tudatára ébred továbbá a természetjog kettős alapelvének is, miszerint is „kapja meg mindenki, ami neki jár, és ne ártson senkinek." Noha ez általános szabály, számos, a tisztességes társadalmi élethez nélkülözhetetlen konkrét szabály vezethető le belőle, például az élethez való jog, valamint a hazugság, a lopás, a gyilkosság és a házasságtörés tilalma. Ezek szükséges, de nem elégséges szabályai a társadalmi életnek; a jogrendet a pozitív jog egészíti ki, amely nem mondhat ellent sem az isteni jognak, sem a természetjognak.

Kecskés gondolkodásában meghatározó az egyén és a közösség viszonyáról alkotott kiegyensúlyozott nézete. Az individualizmus (különösen a liberalizmus és a kapitalizmus), valamint a kollektivizmus (különösen a kommunizmus) tévedései abból fakadnak, hogy e két tényező közül az egyiket túlhangsúlyozzák. Egy szempont túlzott előtérbe helyezése szükségképpen oda vezet, hogy a másik puszta eszközzé válik. Ezen irányzatok nem veszik figyelembe azt az igazságot, hogy az egyén és a közösség kölcsönösen feltételezik egymást, és mindkettőnek megvan a maga helye a társadalmi rendben. (Az ilyen jellegű, látszólag ellentétes elemek összeegyeztetése Kecskés által gyakran és bölcsen alkalmazott módszer; ő is a tőke és a munkaerő együttműködése mellett érvel ahelyett, hogy konfliktusukat vetítené előre.) Kecskés például azzal vádolja az individualizmust, hogy felszámolta a középkor természetes közösségeit, ezáltal atomizálta a társadalmat, ami végül kollektivista ellenreakcióhoz és a személytelen „tömegek" megjelenéséhez vezetett. Azok az ideológiák, amelyek ezeket az elveket – vagyis az individualizmust és a kollektivizmust – vallják, súlyos károkat okoznak a társadalmi és gazdasági életben. Mint írja: „Több mint száz éve a kapitalizmus és a szocializmus küzdelme állandó feszültségben tartja a társadalmi és gazdasági életet."[8] A társadalmi életnek ez az alaphelyzete az 1930-as évek végére, a kibontakozó társadalmi mozgalmak és reformok közepette még nagyobb kihívást jelentett. Kecskés – megalapozott – aggodalma kézzelfogható. Valószínűleg részben ez az aggodalom magyarázza, hogy leíró és tudományos stílusát normatív szempontok is színezik. Mit kell tehát tenni a társadalmi életben a működési zavarok megoldása érdekében?

Az egyik legfontosabb kérdés a helyes értékek és célok természete. A helyes értékek megválasztása alapvető jelentőségű, mivel ez a közösségek által végzett tevékenységek egyik fő meghatározója. A társadalmi életben Kecskés a társadalmi igazságosság és a társadalmi szeretet mellett dönt. Az előbbit – amely nyilvánvalóan hangsúlyozza az igazságosság jelentőségét a társadalmi életben – olyan igazságosságként kell érteni, amelynek tárgya a társadalmi életre általánosan vonatkozó érték, mégpedig a közjó. Más szóval, a társadalmi igazságosság a társadalom organikus szerkezetéből fakadó természetjogi követelmény, amely a közösség egészének javát várja el tagjaitól, az egyénektől és a részközösségektől. A természetjogi normának alapul kell szolgálnia a társadalmi szervezetek, különösen pedig a törvényhozás számára, amelynek minden viszonylatban biztosítania kell a természetjogból fakadó jogi követelményeket és kötelezettségeket. A társadalom tagjai és a társadalom egésze közötti organikus kapcsolat alapján a társadalmi igazságosság rendezi a jogokat és a felelősségeket. Tárgya a közjó: minden tagot kötelez, jogosultja pedig az egész társadalom. Kecskés szerint a szeretet nagyobb érték, mint az igazságosság. Ugyanakkor a szeretet a társadalom bizonyos

8 Kecskés Pál: *A keresztény társadalomelmélet alapelvei*. Szent István Társulat, Bp. 1938. 265.

viszonyaiban és területein nem várható el; ott az igazságosság stabilabb elvként szolgál. Foglalkozik az igazságosság és a szeretet kapcsolatával is, megemlítve néhány különbséget: például azt, hogy az igazságosság rendszerint külső javak biztosítására irányul, míg a szeretet a személyekre mint értékhordozókra összpontosít. Mindazonáltal a szeretet és az igazságosság végső soron kölcsönösen feltételezik egymást, és a két érték együttműködése teremti meg a társadalmi élet harmóniáját. Végül a társadalmi szféra beilleszkedik a teremtés nagyobb rendjébe, és értékei metafizikai alapra is visszavezethetők.

A társadalmi élet széttöredezettségének – a modern társadalmak egyik jelentős problémájának – megszüntetése érdekében Kecskés a hivatásrendek létrehozását, illetve megerősítését javasolta. Az eszme középkori eredetű, Kecskés azonban úgy érvelt, hogy az új kulturális fejlemények fényében meg kell újítani. A hivatásrendek, amelyek nyilvánvalóan hivatásokon, illetve szakmákon alapuló szervezetek, képesek kielégíteni az ember természetes hajlamát arra, hogy egyszerre maradjon egyén és tartozzon közösséghez. Ez összhangban áll XI. Piusz pápa 1931-ben kelt *Quadragesimo anno* kezdetű enciklikájával, amely ezt a koncepciót állította előtérbe. Kecskés mindvégig tudatában van annak, hogy hivatásbéli egyesületek már léteznek, mégis úgy véli, több jogot és felelősséget kellene kapniuk ahhoz, hogy elfoglalhassák megfelelő helyüket az organikus társadalmi rendben. Emellett – az osztálykonfliktusok előmozdításának elkerülése érdekében – nem szabad osztályszerkezetre épülniük. Ily módon a befogadójelleg mérsékelheti a konfliktusokat.

E rendek demokratikusak abban az értelemben, hogy garantálják a társadalom szolgálatáért járó jogokat és elismerést (vagyis ezek a jogok nem az államtól származnak). Ugyanakkor a tagok teljesítménye alapján lehetővé kell tenniük egy vezető réteg kialakulását is, hogy érvényesüljön egy arisztokratikus elv. Ezek az érvek azt mutatják, hogy Kecskés nyitott volt a demokratikus elvek iránt, ugyanakkor azt állította, hogy a nemzetek szellemi-erkölcsi állapota nagymértékben függ vezető csoportjaik szellemi-erkölcsi magatartásától. Bár ezeknek a rendeknek lehetnek saját érdekeik, elsődleges céljuk az egész társadalom szolgálata; cselekvésüket ennek az elvnek kell irányítania. Önkormányzattal rendelkeznek, hatáskörük pedig azokra a társadalmi és gazdasági feladatokra terjed ki, amelyeket saját erejükből meg tudnak oldani. Ez azt jelenti, hogy elsősorban a szakmájukhoz kapcsolódó ügyekért felelősek, például a munkafeltételek meghatározásáért, a munkahelyek védelméért, valamint a belső konfliktusok megelőzéséért és kezeléséért. Mindemellett szélesebb gazdasági, társadalmi és kulturális funkciókat is ellátnak, például szociálpolitikai feladatokat végeznek és társadalmi hálózatként működnek. Ily módon ezek a szervezetek tehermentesítik az állami bürokráciát, és csökkentik az állam feladatait. Az állam csak a szubszidiaritás elve alapján avatkozhat be: ha támogatásra van szükség, ha a rendek nem képesek ellátni feladataikat, vagy ha veszélyeztetik a közjót. Kecskés hangsúlyozza, hogy ez a döntő különbség a keresztény hivatásrendek és az olasz fasiszta korporációs rendszer között.

a hivatásrendek szakmákon alapuló organikus szervezetek

Mi tehát az állam szerepe ebben a rendszerben? Bár a hivatásrendek nem az államból erednek, mégis szükségük van rá, mivel az állam – azon túl, hogy szükség esetén segítséget nyújt – szervezi meg e rendek egymáshoz való viszonyát. Az állam központi célja ugyanakkor a jogrend fenntartása a főhatalom gyakorlása révén – noha természetesen minden hatalom Istentől származik –, valamint a közjó előmozdítása. Végső soron az államnak Kecskés gondolkodásában kulcsszerepe van, gyakran hangsúlyozza is annak jelentőségét. Mégis korlátozott szerepről van szó. Az államoknak az isteni és a természetjog szerint kell cselekedniük, és nem avatkozhatnak be más közösségek – például a család, a hivatásrendek vagy az egyház – saját területére. A kortárs állami felelősségek fényében érdekes, hogy Kecskés az oktatást elsősorban a családokhoz és az egyházhoz utalja. Ez a keret kétségtelenül szemben áll a totalitarizmus államközpontúságával. A rendszer szerkezetét tekintve Kecskés a keresztény filozófiai hagyomány hosszú vonulatához kapcsolódik, amikor hangsúlyozza, hogy az állam sorsát nem az államformája, amely esetleges, és az adott helyzethez kell igazodnia, hanem az *ethosz*a határozza meg.

Kecskés Pál: A közösség mint metafizikai probléma

A bölcseleti eszmélődés kiapadhatatlan forrása, a valóság sokrétű világa, ma különösen a társadalmi élet részéről vet fel sürgető problémákat. A társadalmi állapotok kritikája, reformok sürgetése, egyén és közösség viszonyának állandó napirenden tartása a ma egyik legszembetűnőbb jelensége. Ebbe a vitába a gyakorlati irányú társadalomtudományok mellett egyre élénkebben kapcsolódik be a társadalombölcselet, a társadalomtudományok egyetemes előfeltevéseinek alaptudománya, mely azokat az elveket kutatja, amelyeken a társadalomnak nevezett valóság felépül, amelyek létét és működését alapvetőleg meghatározzák s amelyek ismeretével az érték és az ehhez igazodó etikai magatartás kérdése metafizikai bizonyossággal megoldható.

Az ember a valóságban mint a társadalom tagja lép elénk, a közösséghez való viszonya lényének sajátos, bölcseletileg is magyarázatot igénylő meghatározottságot ad. A közvetlen énünkre vonatkozó s a másokkal közös élmények, az „én"- és a „mi"-tudat egyformán eredeti tudatformái lelki életünknek. Az ember egyénisége a társadalmi együttélésben alakul, fejlődik. Minden emberben vannak oly jellegzetes tulajdonságok, állapotok, magatartások, melyek csak a társadalmi életből érthetők. A társadalmi réteg és állás sajátosan érvényesül az ember egyéniségén. Legjobban megfigyelhetjük e hatást, ha ugyanazt az embert különböző társadalmi alakulatokhoz való viszonyában szemléljük. Más magatartást tanúsít mint családtag, mint állampolgár, mint valamely politikai pártnak vagy az Egyháznak a tagja. E különböző alakulatoknak megvan sajátos értelmük, jelentésük, melyek tagjaik magatartását ennek megfelelően meghatározzák.

Különböző közösségek mint zárt egységek állnak előttünk. Mindegyiknek megvan a sajátos célja, rendeltetése, szelleme, értéktudata, sőt öntudata és önérzete. Minden közösség igényekkel és kötelességekkel rendelkező, legalábbis jogilag önállónak elismert személyiség. Önállóságukra utalnak a sajátos közösségi funkciók, melyeket ugyan egyének hajtanak végre, de nem a maguk nevében, hanem mint a közakarat szervei, funkcionáriusai, mint bizonyos társadalmi hivatás hordozói. A társadalmi élettől elválaszthatatlan tekintélyi szerv jelentőségét is az emeli ki, hogy a közösségi akaratot képviseli és szorgalmazza intézkedéseivel.

Bizonyos, hogy nincs közösség egyének nélkül. A metafizikai probléma ott merül fel, hogy vajon a közösség teljesen ki is merül-e az egyének, illetve

NEVELÉS ÉS OKTATÁS KECSKÉS PÁL TÁRSADALOMELMÉLETÉBEN

Kecskés oktatásról és nevelésről szóló gondolatai szorosan kapcsolódnak társadalomfilozófiájához, és szintén az eddigiekben is idézett *A keresztény társadalomelmélet alapelvei* című munkájában találhatók, mivel oktatási ideálját a társadalom és annak fejlődése általános elemzési keretében fogalmazza meg. Kecskés kiindulópontja, hogy az embert a nevelés fejleszti kultúrlénnyé. A nevelés pedig mindig társadalmi jelenség lesz, ugyanis ahogy a gyermek is a már tapasztalattal és tudással rendelkező emberek segítségével juthat el a kultúrjavakhoz, úgy a felnőtt ember folytonos továbbképzéséhez is társadalmi behatás és társadalmi környezet szükséges. Az oktatás tehát mindig egy olyan társas viszonyt feltételez, ahol megkülönböztethetünk nevelőt és nevelendőt. A nevelés teszi lehetővé Kecskés szerint, hogy az ember a társadalom szellemi közösségének tagjává váljon és a társadalom kultúrjavaiból

összességük létében, vagy ennél többet, valami, az egyénektől megkülönböztetendő létmozzanatot is tartalmaz-e?

A szerves, természeti közösségek oly gazdag céltartalommal rendelkeznek, melyet csak egészen különleges, kevesek számára adatott reflexió képes tudatossá tenni. A tapasztalat azt mutatja, hogy a közösségi életben nagy része van az alkalmazkodásnak, az utánzásnak, a megszokásnak, ami nem tételez fel különösebb aktuális céltudatot. Azonban a normák, amelyeket valaki mint társadalmi környezetének követelményeit követ, mindig a céllal állnak vonatkozásban, azért a szerintük cselekvő ember mindig a célnak megfelelően cselekszik. S kétségtelen, hogy a cél tudatossá tétele, a céllal vonatkozásban álló érték öntudatos tisztelete csak fokozza a közösségi élet bensőségét és tartósságát.

A tapasztalat azt mutatja, hogy legszilárdabbak azok, sokszor a kultúra primitív fokán álló közösségek, amelyek a tagok készséges beilleszkedésével akadálytalanul haladhatnak a természet által megadott céljuk felé, vagy amelyek tagjait mély értékélmény hatja át, amint azt a vallási közösség életében látjuk.

Mint fejtegetésünkből látható, a közösségi lét mibenlétének meghatározása nem tartozik a könnyű feladatok közé. A közösségi élet alakulatokban gazdag, változatos léte nehezen ragadható meg és nehezen határozható meg pontos metafizikai kategóriákkal. Mégis vannak bizonyos lényegi vonások. Emberek egymáshoz való viszonya, egymástól való függése, lelki egymásra találása és egyesülése, közösen átélt élményekben, együttes tettekben nyilvánuló egysége, amelyekben azonban az egyén önálló, szubsztanciás létét sohasem adja fel – a közösségi élet nyilvánvaló tényei.

Úgy véljük, hogy e tényeket kielégítően magyarázza meg a tomizmus realisztikus relációelmélete, mely az ember szubsztanciás önállásának feltételezésével és fenntartásával, de egyszersmind az ember lényeg-természetével eleve adott társas hajlamok figyelembevételével biztosítani képes a társadalmi lét valóságát, egyénfeletti, objektív jellegét, belső egységét, s ezzel sikerül mind az individualizmus mechanikus társadalomszemléletével, mind az univerzalizmus szubsztancializáló irányával szemben a valóságnak megfelelő magyarázatot nyújtani. Ennek a magyarázatnak ma, az individualizmus és a totalitarizmus éles küzdelmének a korában, a gyakorlati életre jelentős voltát felesleges külön kiemelni.

Bölcseleti Közlemények III. 1937. 53–54. és 72. (részlet)

részesüljön. Mivel a közösség érdeke, hogy a fejlődő személyek a társadalom keretei közé be tudjanak illeszkedni, ezért a társadalom a nevelés intézményes kialakítására törekszik.

Az így kialakuló egységes nevelési rendszerre a társadalomban uralkodó eszmék és hatalmi viszonyok hatnak. Ebből fakad, ahogy arra Kecskés rámutat, hogy „az egyén és a társadalom viszonyáról vallott felfogás alakulása szerint alakul a nevelés is”.[9] Ezen állítását Kecskés a nevelésügy történeti dimenziójának felvillantásával demonstrálja. Rámutat, hogy míg a görög-római nevelés kollektív jellegű volt, ezért a nevelés célja is elsősorban az állami létre készített fel, addig a keresztény középkorban az eltérő társadalomfelfogásából eltérő nevelési koncepció következett, ami az egyéniség és a közösségi elv egyesítését tűzte ki célul.

Kecskés hangsúlyozza, hogy a helyes nevelésnek mindig figyelnie kell arra, hogy az ember egyszerre egyéni és közösségi lény:

9 *Uo.* 155.

A Pázmány Péter Tudományegyetem Tanácsa az 1938/39-es szemeszterben, balról az első Kecskés Pál, a Hittudományi Kar dékánja *(A Pázmány Péter Tudományegyetemen elhangzott beszédek. Kir. M. Egyetemi Nyomda, Bp. 1939)*

> „az emberiesség eszméjének csak oly rendszer felel meg, mely az egyéni képességeket és a társas hajlamokat egyaránt kifejlesztéshez segíti. Csak ily nevelés tudja biztosítani az igazi társadalmi kultúrát, mely a gazdagon tagozódó funkciómegosztás, egyénileg differenciált tagok összeműködésének elvén nyugszik."[10]

Ebből az állításából részben következik az állam túlterjeszkedésével kapcsolatos aggálya is. Kecskés munkáját 1933-ban publikálta, ezért könnyen gondolhatjuk első pillantásra, hogy az állam szerepe minimalizálásának igénye egy kortárs kritikus reflexió az Európában ebben az időben fellépő állami túlhatalommal szemben. Ez részben igaz is, azonban Kecskés felfogásának alapja a keresztény társadalomelméletben gyökerezik. Ahogy arra már utaltunk, 1931-ben adja ki XI. Piusz pápa a *Quadragesimo anno* kezdetű enciklikáját, amiben a szubszidiaritás elvét a „társadalomelmélet szilárd és örök érvényű elveként" írja el. A szubszidiaritás elve alapján a társadalom helyes rendje szerint, amit az egyes egyén vagy alacsonyabb szintű közösség meg tud valósítani a saját képességei révén, azt tilos a hatáskörükből kivenni és egy magasabb szintre delegálni. Mindezek alapján nem meglepő, hogy Kecskés ellenezi, hogy az állam kisajátítsa a nevelést, hiszen e céllal az állam túllépne a határain. Kecskés felfogása szerint az államnak csak közvetett feladata van a nevelés terén, ez pedig abból a szükségszerűségből fakad, hogy az államcél megvalósítása érdekében az állampolgároknak bizonyos műveltségi szinttel kell rendelkezniük. E cél érdekében látja Kecskés jogosnak, hogy az állam tanítási kényszert alkalmaz, ugyanis ez a közjó elősegítését jelenti, ám ez sohasem jelentheti az állam oktatásimonopóliumát, sohasem lehet a nevelés kizárólagos joga.

10 *Uo.*

Kecskés Pál fontosabb művei

Das Problem der sittlichen Freiheit nach Spinoza und Thomas von Aquin. Bp. 1923.

A házasság etikája. Szent István Társulat, Bp. 1928.

A modern lélektan és a skolasztika. Szent István Akadémia, Bp. 1930.

A bölcselet története főbb vonásaiban. Szent István Társulat, Bp. 1933., (2. kiadás) Szent István Társulat, Bp. 1944., (3. kiadás) Szent István Társulat, Bp. 1981.

Mi a bölcselet? Szent István Társulat, Bp. 1935.

A keresztény társadalomelmélet alapelvei. Szent István Társulat, Bp. 1938.

Az ember lelke – 8 előadás. Aquinói Szent Tamás Társaság, Bp. 1943.

A középkor esztétikája. Egyetemi Nyomda, Bp. 1943.

Etika. 1. évfolyamos jegyzet. M. Kir. József nádor Közgazdasági Egyetem, Bp. 1944.

A keresztény társadalom-szemlélet alapelvei. Szent István Társulat, Bp. 1944.

A keresztény társadalom-szemlélet irányelvei. Actio Catholica, Bp. 1944.

Szent Ágoston breviárium. összeáll. és ford. Szent István Társulat, Bp. 1960.

A lelki élet mesterei írásaiból. válogatta, Szent István Társulat, Bp. 1963.

Az erkölcsi élet alapjai. Szent István Társulat, Bp. 1967.

Lélekben és igazságban. Lelki kalauz. Szent István Társulat, Bp. 1976.

Az állami túlterjeszkedéssel szemben a nevelés feladata Kecskés szerint tehát elsődlegesen azon közösségek feladata, amelyek „az ember természeti és természetfölötti eredeténél közreműködnek s melyek céljuknál fogva a fejlődő ember gondozására, vezetésére, szellemi alakítására vannak hivatva, ezek a család és az Egyház.”[11] Kecskés mindazonáltal hangsúlyozza, hogy a közjó mind erőteljesebb előmozdítása érdekében kívánatos az egyházi és állami szervek megállapodása olyan közös ügyekben is, mint például maga az oktatás.

ÖSSZEGZÉS

E rövid összefoglalóból láthatjuk, hogy Kecskés Pál nevelésről és oktatásról szóló gondolatait is alapvetően abban a keresztény társadalomelméletben artikulálta, amely keresztény nézőpontból ideális állapotot kíván felvázolni a társadalom számára. Gondolatainak ma is aktuális üzenete van, hiszen a globalizmus uniformizáló hatásai, valamint a közösségi médiában meghúzódó és a való világban elszigetelődő egyének korában talán soha nem volt nagyobb szükség arra, hogy a nevelést és az oktatást olyan társas viszonyként értelmezzük, amely nem feledkezik meg az ember sajátos helyzetéről: arról, hogy egyszerre egyéni és közösségi lény. E belátáshoz ugyanakkor szükség van arra az átfogó filozófiai bölcsességre, amelynek egyik jelentős magyar képviselője éppen Kecskés Pál volt. Életműve ezért nem pusztán egy lezárt korszak történeti dokumentuma, hanem olyan gondolkodói örökség, amely a jelen társadalmi és pedagógiai kérdéseihez is termékenyen kapcsolható. Kecskés figyelmeztetése szerint sem az állam, sem a piac, sem az ideológiai közösségek nem sajátíthatják ki az embert: a társadalmi rend csak akkor lehet igazságos és emberhez méltó, ha a személy kibontakozását a közjó szolgálatával együtt szemléli. Ebben az értelemben Kecskés Pál újrafelfedezése nemcsak filozófiatörténeti adósság törlesztése, hanem hozzájárulás ahhoz is, hogy a nevelésről, közösségről és társadalmi felelősségről folytatott mai vitáink mélyebb, méghozzá természetjogi és keresztény bölcseleti alapokra találjanak. ■

> **keresztény nézőpontból vázolta fel a társadalom ideális állapotát**

11 *Uo.* 326.